

ZAŠTITA PRAVA SLABIJE UGOVORNE STRANE U SKLADU SA PRINCIPIMA EVROPSKOG UGOVORNOG PRAVA OSIGURANJA**

Sažetak

Analiza domaćeg i uporednog zakonodavstva ukazuje da je i dalje prisutan nekadašnji trend regulisanja ugovornog prava osiguranja, koji se ogleda u nastojanju zakonodavaca da obezbede osiguravača od prevarnog postupanja ugovarača osiguranja. Ipak, koristeći uporednopravni i istorijski metod, ustanovili smo da nacionalni zakonodavci sve više pristupaju izmeni pravnih propisa u cilju održavanja koraka sa savremenim tendencijama, koje se ogledaju u pružanju neophodne zaštite slabijoj ugovornoj strani, tj. uslovno govoreći, potrošaču. Iz tog razloga, predmet istraživanja su određeni mehanizmi zaštite prava slabije ugovorne strane u Principima evropskog ugovornog prava osiguranja, budući da je reč o izvoru mekog prava, čiji autori su nastojali da sublimiraju što je moguće veći broj pozitivnih rešenja i uzora za postizanje većeg nivoa zaštite slabije ugovorne strane.

U radu su predstavljena neka od rešenja iz Principa koja, po mišljenju autora, obezbeđuju povećanje prava slabije ugovorne strane prema osiguravaču, uz smanjenje njihovih obaveza i isključivanje isuviše strogih sankcija u slučaju pogrešnog ponašanja. Iako verovatno Principi neće ući u proces ozakonjenja na nivou Evropske unije, makar u skorijoj budućnosti, i dalje ostaje mogućnost za njihov uticaj na nacionalnom zakonodavnom i naučnom nivou. O tome svedoči i ovaj rad, čiji rezultati mogu doprineti preispitivanju aktuelnih domaćih zakonskih rešenja, i to tako što se mogu iskoristiti kao model za izmenu i unapređenje nacionalnog zakonodavstva.

Ključne reči: Principi evropskog ugovornog prava osiguranja, opcioni instrument, slabija ugovorna strana, obaveza informisanja, obaveza prijava okolnosti, povećanje rizika.

* Doktor pravnih nauka, naučni saradnik u Institutu za uporedno pravo, Beograd, Srbija,
e-mail: m.glintic@iup.rs

** Ovaj rad je napisan u okviru Programa istraživanja Instituta za uporedno pravo za 2020. godinu koji podržava Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja.

1. Uvod

Iako je iza nas više decenija nastojanja da se uspostavi unutrašnje tržište, i dalje se ne može govoriti o njegovom idealnom funkcionisanju.¹ To je, pre svega, rezultat činjenice da se unutrašnje tržište može shvatati kao mnoštvo pojedinačnih ugovora, na koje se imaju primeniti propisi nekoliko različitih nacionalnih pravnih sistema (Glantić, 2015, p. 230). Suočeni sa takvim pravnim ambijentom, učesnici u pravnom saobraćaju nužno snose visoke troškove poslovanja, koje karakteriše neizvesnost zbog nepoznavanja svih pravnih propisa. Deo unutrašnjeg tržišta čini i unutrašnje tržište osiguranja, koje još uvek nije uspostavljeno uprkos naporima Evropskog parlamenta i Saveta, koji su rezultirali donošenjem sekundarnog zakonodavstva samo u oblasti statusnog prava osiguranja.²

Ipak, na nivou ugovornog prava osiguranja nije se mogao iznaći jedinstveni pravni režim, što se, uz poresku diskriminaciju, pozivanje na javni interes svake države i određene marketinške prepreke, shvata kao ključni razlog nemogućnosti uspostavljanja jedinstvenog tržišta osiguranja (Glantić, 2015, p. 233). U izveštaju Ekspertske grupe za evropsko pravo osiguranja predstavljeno je na desetine problema koji nastaju usled odsustva jedinstvenog ugovornog režima za pravo osiguranja na nivou EU (Heiss, 2006, p. 448). Upravo iz tog razloga započelo se sa izradom Principa evropskog ugovornog prava osiguranja (u daljem tekstu: Principi), koji su zamišljeni kao koncept redefinisavanja postojećeg ugovornog prava osiguranja. Naime, prilikom formulisanja članova Principa, autori su zapravo favorizovali rešenje jednog pravnog sistema u odnosu na rešenja iz drugog nacionalnog pravnog sistema, a sve u nastojanju da se iznađu optimalna rešenja među već postojećim.

Osnovna karakteristika Principa je njihova opcionost, koja znači da će se oni primenjivati samo onda kada ugovorne strane ugovore njihovu primenu.³ Ovaj pravni režim je predviđen da postoji paralelno sa nacionalnim pravnim sistemima i da ima jednaku pravnu snagu kao pravo bilo koje države članice. Izbor pomenutog „mekog“ prava, kao merodavnog za jedan ugovor o osiguranju, podrazumeva derogaciju ne samo nacionalnih dispozitivnih već i nacionalnih imperativnih normi koje bi se morale primeniti na konkretan ugovor o osiguranju (Heiss & Downes 2005, p. 695). Namesto njih bi se morale primeniti imperativne i poluimperativne norme Principa. Pored isključenja nacionalnih normi, *opt – in* Principa znači i isključivanje primene kolizionih normi na osnovu kojih bi se moralo odrediti merodavno pravo (Basedow *et al.*, 2009, p. 34).

¹ O problemima uspostavljanja jedinstvenog tržišta usled razlika između nacionalnih pravnih sistema vid. opširnije Čeranić, 2018, pp. 63 – 78.

² U pitanju su tri generacije direktiva o životnom i neživotnom osiguranju: First Council Directive 73/239/EEC of July 24, 1973, First Council Directive 79/267/EEC of March 5, 1979; Second Council Directive 88/357/EEC of 22 June, 1988, Second Council Directive 90/619/EEC of 8 November 1990; Third Council Directive 92/49/EEC of 18 June 1992, Third Council Directive 92/96/EEC of 10 November 1992. Takođe, donete su direktive o pojedinim vrstama neživotnog osiguranja i o zaštiti prava potrošača.

³ Detaljnije o ovoj karakteristici Principa vid. Đorđević, 2011, pp. 19–28. Opcioni instrument nije novitet u pravu Evropske unije. Već ga poznaju pravo intelektualne svojine i kompanijsko pravo. Primera radi, videti EEC, Council Regulation of 25 July 1985 on European Economic Interest Grouping (EEIG) (No 2137/85); EC Council Regulation of 12 December 2001 on Community Designs (No 6/2002).

Iako će Principi ostati samo u formi „mekog“ prava i neće postati deo političke agende u skorijoj budućnosti (o tome više Heiss, 2016, p. 21), naš stav je da se u njima mogu naći određena rešenja u pogledu zaštite prava potrošača osiguranja, koja svakako zavređuju pažnju nacionalnih zakonodavaca u cilju usavršavanja postojećih zakonskih rešenja. Naime, nastojalo se da se Principima obezbedi povećanje prava ugovarača osiguranja, osiguranika i korisnika osiguranja prema osiguravaču, uz smanjenje njihovih obaveza i isključivanje isuviše strogih sankcija u slučaju pogrešnog ponašanja.⁴

2. Zaštita prava slabije ugovorne strane u ugovornom pravu osiguranja

Tek od sedamdesetih godina prošlog veka ugovorno pravo osiguranja dobilo je izvesnu dinamiku u svom razvoju. Nove kodifikacije i izmene zakona u brojnim evropskim zemljama ukazuju na to da je pomeren fokus zakonodavaca sa pružanja zaštite osiguravača od prevarnog postupanja ugovarača osiguranja na zaštitu prava potrošača kao slabije ugovorne strane (Fontaine, 2011, p. 35). Potreba za posebnim regulisanjem položaja lica koja se nalaze naspram osiguravača ima svoj osnov u načinu zaključivanja ugovora o osiguranju, ali i u činjenici da se sa jedne strane nalazi lice koje se profesionalno bavi upravljanjem rizicima, dok je druga strana ugovarač osiguranja bez dovoljnih pravnih i stručnih znanja (Tereszkiewicz, 2013, p. 235).

Takođe, prosečni korisnici usluge osiguranja posmatraju ugovor o osiguranju kao ugovor po osnovu kog se osiguravač obavezuje da im isplati određenu svotu novca kada dođe do osiguranog slučaja, a ne kao odnos koji odlikuje čitava skupina nejasnih pravila i osnova isključenja obaveze osiguravača. Suština usluge osiguranja, sva njena pravila i ograničenja imaju svoje mesto u polisi osiguranja, koju ugovarači osiguranja vrlo retko pažljivo pročitaju. Uglavnom, tek u trenutku ostvarenja gubitaka, ugovarač osiguranja postane svestan svih ograničenja obaveze osiguravača. Usled toga nastaje diskrepanca između očekivanja lica koje je zaključilo ugovor o osiguranju sa osiguravačem i stvarnog obima obaveze osiguravača, koji su skloni samopromovisanju i predstavljanju sebe kao garanta sigurne budućnosti. Usled svih navedenih karakteristika nacionalnih tržišta proizvodi osiguranja nisu standardizovani, što dalje vodi nastanku informacione asimetrije između osiguravača, posrednika i zastupnika, s jedne strane, i ugovarača osiguranja, osiguranika i korisnika osiguranja, s druge strane (Basedow, 2006, p. 151). Postalo je jasno da se poverenje izgubljeno tokom ekonomske krize ne može povratiti putem tradicionalnih instituta obligacionog prava, već da je potrebno obezbediti viši stepen zaštite slabijoj ugovornoj strani.

Na nivou Evrope, upravo su razlike u pogledu načina i nivoa zaštite prava potrošača između sistema kontinentalnog i anglosaksonskog prava isticane kao razlog neuspostavljanja jedinstvenog tržišta (Rühl, 2006, p. 2). Takođe, rešenja međunarodnog privatnog prava su se pokazala kao opterećujući faktor u nastanku unutrašnjeg tržišta (Basedow, 2000, p. 13). Na osnovu čl. 11 Briselske konvencije, ugovarač osiguranja, osiguranik ili korisnik

⁴ U nemačkoj teoriji se postavilo pitanje legitimnosti ostvarenja interesa zaštite ugovarača osiguranja, jer povećanje stepena zaštite osiguranika podrazumeva više premije osiguranja na koje oni moraju da pristanu, nezavisno od toga da li mogu da je isfinansiraju ili ne. Videti Brand, 2012, pp. 68 – 69.

osiguranja mogu tužiti osiguravača pred sudom gde je boravište tužioca (EEC, Brussels Convention, 1968). Takođe, na osnovu Uredbe Rim I, merodavno pravo za ugovor o osiguranju jeste pravo države u kojoj je uobičajeno boravište ugovarača osiguranja (EC, Regulation Rome I, 2008). Dakle, merodavno će uglavnom biti pravo države u kojoj korisnik usluge osiguranja ima boravište, što znači da će osiguravač morati svoje poslovanje da prilagođava pravu zemalja odakle dolaze njegovi ugovarači ako želi da učestvuje u međunarodnim transakcijama. Pored toga, opterećenje za osiguravače je preveliko, tako da odustaju od poslovanja van zemlje svog sedišta. Iz tog razloga osiguravajuća društva uglavnom posluju u drugim zemljama preko svojih filijala, ali takve transakcije i dalje nisu dovoljne da dovedu do uspostavljanja jedinstvenog tržišta. Usluge osiguranja koje nude filijale stranih osiguravača nisu jednake uslugama koje osiguravač prodaje u zemlji svog sedišta, jer poslovanje u stranoj državi podrazumeva prilagođavanje pravnom režimu te države (Heiss, 2015, p. 3).

U skladu sa predstavljanim problemima, radna grupa koja je radila na izradi Principa zauzela je stav da ugovorno pravo osiguranja na nivou EU mora biti jedno (Möller, 1988, p. 15). Time se otvorio put za nastanak Principa ugovornog prava osiguranja, koji su, između ostalog, imali i cilj da omoguće uspostavljanje većeg nivoa zaštite prava slabije ugovorne strane. Kao direktna implikacija ovako postavljenog cilja Principa uspostavlja se i značajan obim ugovorne ravnoteže, koji inače nije imanentan ugovornom pravu osiguranja. Iako je verovatno da će u nekim konkretnim slučajevima pojedino rešenje iz Principa biti manje povoljno po prava ugovarača osiguranja, korisnika ili osiguranika u odnosu na rešenje iz inače merodavnog nacionalnog zakonodavstva, sveukupno se može reći da je nivo zaštite propisan Principima viši u poređenja sa nacionalnim rešenjima (Heiss, 2010, p. 9). Pored toga što direktno uvodi povoljnija rešenja po slabiju ugovornu stranu, neposredna korist se ogleda u tome što će osiguravač ostvariti sniženje troškova svog poslovanja usled eliminisanja potrebe prilagođavanja imperativnim pravilima nacionalnih pravnih sistema. Na taj način se omogućava širi pristup ponudi stranih i domaćih osiguravača po nižim premijama. I na kraju, tu su i praktične prednosti, jer lice koje prelazi iz jedne u drugu državu članicu može koristiti isti ugovor bez bojazni da će biti manje zaštićeno osiguranjem zbog različitih rešenja nacionalnog zakonodavstva.

3. Elementi zaštite slabije ugovorne strane u Principima ugovornog prava osiguranja

Ideja Principa jeste da omoguće prodaju proizvoda osiguranja uz primenu jedinstvenog pravnog režima, a bez prilagođavanja imperativnim propisima država članica. Prilikom definisanja tih jedinstvenih rešenja postojao je uticaj ne samo germanske i romanske pravne tradicije već i sekundarnog zakonodavstva prava Evropske unije. Ovo rešenje bi se moglo oceniti i kao sporno (tako i Hinchliffe, 2008, p. 172), jer svako lice koje želi da primeni Principe u međunarodnim transakcijama moralo bi da proveri nacionalna prava, budući da je mala verovatnoća da sva nacionalna zakonodavstva na isti način interpretiraju odredbe direktiva EU.

Iako je materija regulisana Principima postavljena prilično široko, njima nisu pokriveni svi aspekti problema koji se mogu javiti u vezi sa ugovorima o osiguranju. Izvan materije regulisanja Principa ostaju pitanja iz opšteg ugovornog prava, što je prepušteno regulisanju putem Principa evropskog ugovornog prava (Principles of European contract law). Iz njih su, takođe, u potpunosti preuzete neke od normi Principa, koje su po pravilu dispozitivne prirode. Međutim, te norme, u okviru Principa, imaju imperativni karakter zbog specifičnosti ugovornog prava osiguranja. Ako neka pitanja nisu regulisana ni Principima ni Principima evropskog ugovornog prava, onda se imaju primeniti opšta načela zajednička u pravima država članica (čl. 1 : 105 Principa). Takođe, na one vrste osiguranja za koja nisu propisana rešenja u Principima imaju se primeniti obavezujuće norme nacionalnog prava (čl. 1 : 105 Principa). Posebna pravila u vezi sa primatom nacionalnog prava važe za obavezna osiguranja (Heiss, 2015, p. 9). U ovom radu smo predstavili rešenja Principa u pogledu obaveze informisanja, prijave okolnosti, obaveza u slučaju povećanja rizika, kao i obaveza ugovornih strana kada se ostvari osigurani slučaj. Izbor je učinjen prvenstveno prema kriterijumu da je reč o područjima u kojima, po našem mišljenju, postoji potreba za izmenama u srpskom nacionalnom zakonodavstvu.

3.1. Lica kojima Principi ugovornog prava osiguranja pružaju zaštitu

U prethodnim redovima na više mesta istakli smo potrebu za zaštitom prava slabije ugovorne strane iz ugovora o osiguranju, a da pritom nismo definisali u kojim slučajevima se ima smatrati da jedna ugovorna strana ima takav položaj da joj je potreban dodatni stepen zaštite. Pitanje je moguće definisati i na drugačiji način, tako što će se razmatrati kada se jedan ugovor o osiguranju može poimati kao potrošački. Najjednostavnije rečeno, ugovor o osiguranju se shvata kao potrošački kada lice koje se u smislu potrošačkih propisa smatra potrošačem zaključi ugovor o osiguranju sa osiguravačem (Petrović Tomić, 2015, p. 81). Time se problematika uspostavljanja jedinstvenog pravnog režima za jedinstveno ugovorno pravo osiguranja dodatno usložnjava, jer se na nivou EU propisi međusobno razlikuju u pogledu načina definisanja potrošača, budući da svaki usvojen dokument koji predstavlja izvor komunitarnog prava sadrži svoju posebnu definiciju potrošača. Može se reći da se prepoznaju i izvesne sličnosti usled nastojanja da se potrošač definiše na negativan način, odnosno kao fizičko lice koje deluje u svrhe koje su izvan njegove trgovačke, poslovne ili profesionalne delatnosti. Navedena definicija je sadržana u čl. 2 Direktive o nepravičnim klauzulama u ugovorima zaključenim sa potrošačima br. 93/13. Gotovo istovetne definicije se mogu naći i u Direktivi o nepoštenoj poslovnoj praksi br. 2005/29, kao i Direktivi o pravima potrošača br. 2011/83, ali i drugim direktivama (detaljnije u: Ivančević, 2008, pp. 369–370).

Osim toga, razlike postoje između definicija koje sadrže direktive koje se odnose na oblast osiguranja i one koje se isključivo odnose na oblast zaštite potrošača (Čorkalo, 2016; Borselli, 2011, p. 36). Radi se o tome da je krug lica u vezi sa ugovorom o osiguranju kojima je potreban širi obim zaštite širi nego što je krug lica obuhvaćen pojmom potrošača osiguranja. Zato se pravi razlika između ugovarača osiguranja, osiguranika i korisnika osiguranja koji imaju svojstva potrošača i koji kao takvi uživaju zaštitu po osnovu potrošačkog

zakonodavstva i onih koji taj uslov ne ispunjavaju, a i dalje su faktički u položaju slabije ugovorne strane.

Zapravo, direktive donete na nivou Evropske unije koje se tiču delatnosti osiguranja ne poznaju pojam potrošača osiguranja, pa je potrebno poći od definicija iz potrošačkih direktiva. Ipak, ono što se može zaključiti jeste da se u direktivama osiguranja uočava tendencija pružanja šire zaštite. Opravdanost ovakvog rešenja se ogleda u potrebi za dodatnom zaštitom, koja je nužna i kada je ugovarač osiguranja lice koje ugovor zaključuje kako bi obezbedilo svoje poslovanje ili profesionalnu delatnost, a ne samo svoja lična i materijalna dobra. Radi se o tome da ova lica često ne poseduju dovoljna znanja iz oblasti prava osiguranja putem kojih bi se mogla eliminisati informaciona asimetrija koja postoji između njih i osiguravača.⁵

Uporednopravno posmatrano, potrošačem se u pravu osiguranja smatraju osiguranik i korisnik osiguranja, kao i lice koje zaključuje ugovor o osiguranju imovine i osiguranju od odgovornosti (Heiss, 2012, pp. 335-336). Nezavisno od različitih zakonskih definicija, sve ove kategorije lica ne uživaju zaštitu. Naime, kada je reč o osiguranjima tzv. velikih rizika, kada postoji mogućnost izbora merodavnog prava, ne postoji potreba za dodatnim stepenom zaštite države na čijoj teritoriji postoji rizik.⁶ Zato su za osiguranja ovih rizika još od njihovog uvođenja drugom Direktivom o neživotnim osiguranjima propisana stroža pravila, uz nastojanje da se pruži zaštita što širem krugu fizičkih lica koja sklapaju ugovor o osiguranju, a nezavisno od definicije potrošača prema potrošačkom *acquis*-u.⁷

Navedeni nivo zaštite slabijoj ugovornoj strani u ugovoru o osiguranju nastojali su da obezbede autori Principa. Ipak, jednu terminološku napomenu treba imati na umu. Naime, tekst Principa ne koristi pojam „potrošač“ niti na eksplicitan način određuje koja su to lica koja uživaju veći stepen zaštite. Samo su na posredan način definisana lica koja uživaju zaštitu po osnovu ovog pravnog izvora. Principi se, naime, sastoje od imperativnih i poluimperativnih normi. Od prve grupe normi, koje su eksplicitno navedene u članu 1: 103 Principa, ne može se odstupiti na osnovu sporazuma ugovornih strana. Poluimperativna pravila su ona za koja Principi predviđaju da se od njih može odstupiti pod uslovom da to nije na štetu ugovarača osiguranja, osiguranika ili korisnika osiguranja (Rokas, 2013, p. 37). Dakle, autori su na ovaj način odredili ko su lica koja imaju pravo na zaštitu po osnovu Principa, čime su pojam slabije ugovorne strane postavili šire nego što je uobičajeno u

⁵ Evropski sud pravde (dalje: E P S) takođe je stao na stanovište da ugovarač osiguranja ima potrebu za dodatnim stepenom zaštite, čak i kada on nije potrošač u smislu propisa o zaštiti potrošača, jer je reč o opštem nacionalnom interesu. Videti ICJ, *Commission of the European Communities v. Federal Republic of Germany* (Case 205/84), 4.12.1986, *OJ of the European Communities*, No C 8/3. Osim toga, stav ESP-a je da je potrošač po osnovu ugovora o osiguranju prosečno razuman i ograničeno informisan, što je uslov za dodatni stepen zaštite. Tako i Ebers, 2004, p. 3.

⁶ Pojam velikih rizika je uveden drugom generacijom Direktive o neživotnom osiguranju i kao takav prihvaćen je i u Principima. Tako su kriterijumi prema Principima u skladu sa kojima se određuje koje su to okolnosti koje opravdavaju dodatni stepen zaštite ugovaračima osiguranja, osiguranicima i korisnicima osiguranja priroda rizika, sa kojim je povezan i kriterijum vrste, profila ugovarača osiguranja, a opet u vezi sa vrstom rizika. O uporednopravnom načinu regulisanja velikih rizika opširnije Rokas, 2013, p. 39. Takođe, Heiss, 2012, pp. 349–350.

⁷ U ovoj direktivi je izvršena podela na masovne (potrošačke) rizike i velike rizike, jer se došlo do saznanja da pojedini ugovarači osiguranja nemaju potrebu za dodatnom zaštitom s obzirom na vrstu osiguranog rizika.

komunitarnom pravu i nacionalnim pravima. Pored fizičkih lica, prednosti Principa mogu da uživaju i mala i srednja preduzeća, što inače nije uobičajeno rešenje u potrošačkoj regulativi. Ako se pak radi o velikim rizicima definisanim u normama prava Evropske unije, postoji mogućnost odstupanja (Rokas, 2013, p. 36). Dakle, uslove pod kojim slabija ugovorna strana uživa prava na dodatni vid zaštite Principi vezuju za prirodu rizika i vrstu ugovarača osiguranja shodno toj prirodi rizika. To znači da svi ugovarači osiguranja, onda kada se ne radi o osiguranjima velikih rizika, imaju pravo na viši nivo zaštite, pa čak i u onim slučajevima kada nisu obuhvaćeni pojmom potrošača iz potrošačkog prava. U skladu sa Principima, dakle, svaki ugovarač osiguranja, osiguranik i korisnik osiguranja uživa dodatnu zaštitu, pod uslovom da se ne radi o osiguranju velikih rizika (Petrović Tomić, 2014, p. 46). Osim ovog nivoa zaštite po više osnova slabije ugovorne strane, Principi predviđaju da ugovor o osiguranju neće biti obavezujući za ugovarača osiguranja, korisnika osiguranja ili osiguranika ako je reč o ugovoru o kom se nije individualno pregovaralo i koji, protivno načelima dobre volje i dobrog poslovanja, predstavlja uzrok značajne neravnoteže u pogledu prava i obaveza koji proističu iz ugovora na njihovu štetu. Ovaj član 2: 304, st. 1 Principa je urađen po uzoru na čl. 3, 4 i 6 Direktive o nepravičnim klauzulama u ugovorima zaključenim sa potrošačima br. 93/13/EEC.

3.2. Obaveza informisanja prema Principima ugovornog prava osiguranja

Principi su značajan prostor posvetili pitanju obaveze osiguravača da informiše budućeg ugovarača osiguranja. U prvom redu se to odslikava u predviđanju tačno određenog spiska informacija koje se imaju dostaviti u formi posebne predugovorne isprave, koja sadrži Principima tačno određene informacije (čl. 2: 201 Principa). Kako se u literaturi pravilno ističe, sva dalja pravila Principa u pogledu obaveze informisanja jasno ukazuju na shvatanje autora da budući ugovarači osiguranja neće detaljno sagledati sve uslove iz polise osiguranja pre početka pokrića, niti da će shvatiti sva predviđena prava i obaveze. Iz tog razloga se od njih ne može očekivati da tačno shvate karakteristike usluge osiguranja za koju će zaključiti ugovor (Hinchliffe, 2008, p. 168). Stoga je Principima ustanovljena obaveza osiguravača da prilikom zaključenja ugovora upozori ugovarača osiguranja da postoji neusklađenost između ponudjenog pokrića i zahteva ugovarača osiguranja, kao i da ga upozori na činjenicu da po osnovu nekog ugovora o osiguranju pokriće počinje kasnije (čl. 2: 202, st. 1, čl. 2: 203 Principa; Radović, 2018, p. 14). Potrebno je da osiguravač zna ili da je morao znati da postoji ovakvo pogrešno uverenje ugovarača osiguranja. Takođe, ustanovljena je i obaveza osiguravača da ako je u polisu uneo neku odredbu koja se razlikuje od onoga što su on i ugovarač prethodno ugovorili, to u polisi posebno istakne. To čini tako što u pismenu koje dostavlja ugovaraču osiguranja masnim slovima obeležava njegovo pravo na prigovor na razlike (čl. 2: 502 Principa). U suprotnom će se smatrati da je ugovor zaključen po uslovima sadržanim u ponudi ugovarača osiguranja.

Obim obaveze osiguravača na informisanje budućeg ugovarača osiguranja zavisi od toga da li je sam ugovarač savetovan od strane nezavisnog posrednika ili ne, što je rešenje urađeno po uzoru na nemačko pravo (Tereszkiewicz, 2012, p. 252; Ivančević, 2016, p. 14). U vezi s ovim pravilom iz Principa vodila se rasprava, jer je bilo stavova da

savetovanje od strane posrednika ne može biti osnov isključenja obaveze osiguravača na informisanje budući da je reč o jednoj od osnovnih obaveza lica koje je profesionalac u odnosu prema licu bez dovoljnih znanja. Međutim, naš stav je da bi se o isključenju obaveze osiguravača moglo govoriti u onim slučajevima kada se obaveza zastupnika ne ogleda samo u pružanju pomoći u nabavljanju osiguranja već i u preduzimanju određenih radnji u pogledu upravljanja rizikom za račun osiguranika (Wansink & Frenk, 2012, p. 103).

Ako osiguravač povredi ovu obavezu, biće u obavezi da naknadi usled toga nastalu štetu ugovaraču osiguranju. U skladu sa praksom sudova EU, autori Principa su predvideli da osiguranik da bi zaključio neko alternativno osiguranje ili da ne bi započinjao izlaganje određenom riziku mora dokazati da je znao za ograničenja pokrića (Basedow, 2003, p. 57).

Ovako određeno aktivno legitimisano lice jasan je pokazatelj da će pravo na naknadu štete postojati samo ako je došlo do zaključenja ugovora o osiguranju (Unan, 2014, p. 27). Osim prava na naknadu štete, Principima je predviđena i druga sankcija, pravo na raskid ugovora. Međutim, ovo pravo je regulisano prilično šturo jer je jedino predviđeno da se može iskoristiti u roku od dva meseca od trenutka kada je ugovarač osiguranja saznao za povredu obaveze od strane osiguravača. Osim toga, veliki nedostatak ove odredbe Principa je što se stiče utisak da ugovarač osiguranja može koristiti i pravo na naknadu štete i pravo na raskid pošto su ta dva stava ovog člana povezana veznikom „i“, kao da su ove sankcije kumulativno postavljene.

Rešenju Principa u pogledu obaveze da informiše ugovarača osiguranja se može prigovoriti zašto se, nažalost, nije odustalo od opšteg trenda nepropisivanja obaveze osiguravača da nastoji da ustanovi konkretne potrebe ugovarača osiguranja i konkretne motive za zaključenje ugovora o osiguranju.⁸ U ovom dokumentu je postojao prostor za ispravljanje tog nedostatka, jer je propisana obaveza agenta da informiše ugovarača osiguranja, ali bez jasnog preciziranja koje su to informacije koje on treba da mu prenese.⁹

3.3. Obaveza prijava okolnosti u skladu sa Principima ugovornog prava osiguranja

Pravilo Principa za koje se smatra da je naročito doprinelo uspostavljanju većeg nivoa zaštite slabije ugovorne strana jeste pravilo u vezi sa prijavljivanjem okolnosti od značaja za procenu rizika. Dok u nekim pravnim sistemima, uključujući i naš, ugovarač osiguranja ima obavezu da prijavi okolnosti koje su od značaja za procenu rizika, prema Principima on mora prijaviti sve okolnosti.¹⁰ Međutim, radi se o informacijama i okolnostima o kojima je osiguravač postavio jasna i precizna pitanja, čime je teret procene koje su to značajne

⁸ Navedena obaveza se može naći samo u čl. 12 (3) Direktive o posredovanju u osiguranju br. 2002/92 koja propisuje prilično stroge standarde u pogledu obaveze posrednika da ustanovi potrebe ugovarača osiguranja, kao i u pogledu obaveze savetovanja (Langer & Rosenow, 2006, p. 195).

⁹ Najverovatnije se radi o istim onim podacima koje je u obavezi da prenese i osiguravač. Tako i Petrović Tomić, 2015, p. 165.

¹⁰ Obaveza osiguranika da prijavi okolnosti od značaja za procenu osiguranog rizika je predviđena u ponekim stranim zakonima, na primer, u §16 Abs. 1 S. 1 nemačkog Zakona o ugovoru o osiguranju (Versicherungsvetragsgesetz – VVG, 2007); Art. 113-2 Nr. 2 francuskog Zakona o osiguranju (Code des assurances - dernière modification: 1 septembre 2020); Art. 1892 (1) italijanskog Građanskog zakonika (Codice Civile, D.L. 16 luglio 2020). Detaljniji prikaz uporednopravnih rešenja vid. u Rühl, 2005, fn. 9.

okolnosti prebačen na osiguravača, koji je stručno lice (čl. 2: 101 Principa). Određenjem da pitanja moraju biti jasna i precizna izbegava se negativni scenario zloupotrebe ovlašćenja od strane osiguravača koji bi trenutak ocene rizika mogao da pomera sve do trenutka realizacije osiguranog slučaja (opširnije: Cousy, 2008, p. 126). Pored toga, često se u nacionalnim zakonodavstvima zaheva da ugovarač osiguranja mora dostaviti sve informacije koje su mu poznate,¹¹ dok prema Principima mora dostaviti i informacije koje bi trebalo da mu bude poznate (Luik, 2011, p. 75). Ono o čemu će sudovi svakako morati da vode računa jeste da će neki ugovarači osiguranja raspolagati sa više traženih podataka nego drugi. Tipičan primer je doktor koji odgovara na pitanja prilikom zaključenja ugovora o zdravstvenom osiguranju, što znači da ovo pravilo Principa kombinuje i subjektivne i objektivne kriterijume prilikom regulisanja ovog pitanja. Pored toga što je na osiguravaču obaveza postavljanja pitanja, na njega je prebačena i konačna odluka da li želi da zaključi ugovor u skladu sa dobijenim informacijama (stav koji zastupa i Petrović Tomić, 2015, fn. 921). Takođe, ako osiguravač zaključi ugovor o osiguranju iako upitnik nije u potpunosti popunjen, onda se može zaključiti da ti podaci nisu bili od posebnog značaja za osiguravača, da nisu bili od suštinskog uticaja na konačnu odluku osiguravača (Law Reform Commission, 2015, p. 55).

U vezi sa prijavljivanjem okolnosti od značaja postavljena su i ograničenja prava osiguravača kojima se može koristiti u slučaju da ugovarač osiguranja povredi svoju obavezu da prijavi okolnosti. Ta ograničenja se odnose na slučaj kada je reč o informacijama sa kojima je osiguravač morao biti upoznat ili je bio upoznat; kada ponudilac nije odgovorio na pitanje ili je dao nepotpun ili netačan odgovor; ako je data netačna informacija koja pritom nije bitna za odluku osiguravača; ako se radi o informaciji pomoću koje je osiguravač naveo ugovarača da veruje da informaciju nije trebalo prijaviti. Time se skida odgovornost ugovarača osiguranja za sve one okolnosti za koje ga osiguravač nije ni pitao. Kao vrlo značajnu karakteristiku ovog rešenja ističemo napuštanje *all or nothing* principa u smislu posledica koje će pogoditi osiguranika, a što omogućava da ugovor i uprkos neprijavlivanju ipak ostane na snazi (Cousy, 2008, p. 120).

Ovakvim rešenjem su usvojene savremene tendencije, koje teret prijave okolnosti prebacuju postepeno na osiguravača. Radi se o tome da on, zahvaljajući svojim stručnim znanjima, zna koje su to informacije neophodne, čime se dodatno nastoji zaštititi i osiguranik (Rühl, 2006; Luik, 2011, p. 75). Postavljanjem pitanja osiguravač pruža nužnu pomoć osiguraniku, jer bi u suprotnom uvek bio u „opasnosti“ da se osiguravač pozove na svoja prava u slučaju povrede obaveze prijavljivanja okolnosti (Brand, 2009, pp. 715-719). Pitanja koja postavlja osiguravač istovremeno predstavljaju granicu obaveze ugovarača osiguranja. Time se, pored zaštite ugovarača osiguranja, pruža i dodatni vid sigurnosti osiguravaču, koji može da odmeri odgovarajuće pokriće i predloži ga budućoj ugovornoj strani.¹²

¹¹ Navedeno rešenje se može naći u §16 Abs. 1 S.1 nemačkog VVG-a; Art. 113-2 Nr. 2 francuskog Zakona o osiguranju I Art. 1892 (1) italijanskog Građanskog zakonika.

¹² Rešenja slična ovima u Principima mogu se naći u nemačkom pravu, ali i u engleskom pravu gde ugovarač osiguranja mora da uloži razumnu pažnju da iščita postavljena pitanja i da potom na njih odgovori, opet uloživši razumnu pažnju da pogrešno ne odgovori na postavljena pitanja. Videti § 19 nemačkog VVG-a, kao i Odeljak 2 (Section 2) britanskog Zakona o osiguranju kao potrošačkom ugovoru (Consumer Insurance (Disclosure and Representation) Act 2012, UK Public General Acts, 2012, c.6)

3.4. Obaveze ugovarača osiguranja u vezi sa povećanjem rizika

Kao jedna od uobičajenih obaveza osiguranika tokom trajanja ugovora o osiguranju često se predviđa prijavljivanje činjenice da je došlo do povećanja rizika, a sve sa ciljem da osiguravač primeri visinu premije novonastaloj situaciji.¹³ Međutim, takvo rešenje se mora naći na udaru kritike, jer – kako se može očekivati od osiguranika da proceni koje su to tačno okolnosti koje predstavljaju povećanje rizika?

Osiguravač mora biti svestan činjenica da prosečni ugovarač osiguranja može biti u potpunom neznanju da su nastupile okolnosti koje vode povećanju rizika. Stoga bi bilo poželjno da u polisi navede, makar opisno, okolnosti i podatke koje bi želeo da mu budu dostavljeni. Osiguravač ima ulogu vodiča, kako u predugovornoj fazi tako i tokom trajanja ugovora. Iz tog razloga su Principi uveli pravilo u skladu sa kojim, ako ugovor o osiguranju sadrži klauzulu koja se tiče povećanja rizika, ona će biti bez dejstva ako se ne tiče povećanja rizika koje je prethodno opisano u ugovoru o osiguranju (čl. 4: 201 Principa). Navedeno rešenje se u ovoj ili sličnoj formi gotovo ne može naći u nacionalnim zakonodavstvima.¹⁴

Osim navedenog pravila, prednost rešenja Principa u vezi sa povećanjem rizika jeste uređenje prava osiguravača u vezi sa daljom sudbinom ugovora o osiguranju ako je došlo do povećanja rizika. Osim toga, precizno je uređen i raskidni rok, ako se na osnovu svog diskrecionog ovlašćenja osiguravač odluči za raskid ugovora. Naime, osiguravač može da odluči da li želi da izmeni ili raskine ugovor. Ako želi da raskine ugovor, o tome mora obavestiti osiguranika pisanim putem u roku od mesec dana kada se saznalo za povećanja rizika ili je to postalo očigledno (čl. 4: 203 Principa). U tom periodu od mesec dana za osiguranika se otvara prostor da nađe novog osiguravača, ako želi. Nakon isteka tog perioda ugovor se raskida, ali samo pod uslovom da osiguranik nije namerno povredio svoju obavezu da prijavi povećanje rizika. U suprotnom, trajanje ugovora se okončava onog trenutka kada ga raskine osiguravač.

4. Prava i obaveze ugovornih strana po ostvarenju osiguranog slučaja u skladu sa Principima ugovornog prava osiguranja

Kada nastupi osigurani slučaj, osiguranik je u obavezi da prijavi da je nastao osigurani slučaj (sem u slučaju osiguranja života za slučaj smrti), a obaveza osiguravača se sastoji u isplati osigurane svote (Wandt, 2010, pp. 322-326).

4.1. Obaveze osiguranika po nastupanju osiguranog slučaja

Nacionalni propisi predviđaju obavezu osiguranika da i pre nego što nastupi osigurani slučaj preduzme sve propisane i ugovorene mere kako bi sprečio nastanak osiguranog slučaja (Slavnić, 2017, p. 8).¹⁵ Radi se o tome da u nacionalnim zakonodavstvima osiguravači često

¹³ Primer za to su Art. 113-2 Nr. 3 francuskog Zakona o osiguranju i § 23 nemačkog VVG-a.

¹⁴ Izuzetak u tom smislu predstavlja Art. L 113 – 2 (3) francuskog Zakona o osiguranju.

¹⁵ Samo neka od uporednopravnih rešenja koja predviđaju obaveze osiguranika da preduzme mere ograničavanja posledica osiguranog slučaja su §§ 82-83 nemačkog VVG-a; § 62 austrijskog Zakona o ugovoru o osiguranju

prave dugačke spiskove mera predostrožnosti koje ugovarači osiguranja moraju da preduzmu, pa kada to ne učine, dolazi do oslobođenja od obaveze osiguravača. Međutim, Principi su u većoj meri usmereni na zaštitu slabije ugovorne strane tako što predviđaju da ugovorna klauzula o neispunjavanju mera predostrožnosti ima efekta i da oslobađa osiguravača obaveza prema ugovaraču osiguranja samo ako je gubitak nastao usled nepreduzimanja mera sa namerom da se prouzrokuje gubitak ili usled nemara i sa znanjem da će takvo postupanje dovesti do gubitka (čl. 4: 103 Principa). Time su prava osiguravača prema slabijoj ekonomskoj strani u velikoj meri ograničena (Luik, 2011, p. 80). Osnovna ideja Principa je da ugovor o osiguranju pruža pokriće ne samo da otkloni posledice ostvarenja osiguranog rizika već i posledice nemarnog postupanja (Luik, Ratnik & Braun, 2015, p. 26).

Što se tiče obaveze osiguranika da prijavi osigurani slučaj, rokovi u kojima osiguranik ima da izvrši tu svoju obavezu ne smeju biti prekratki, a kazna za njihovo nepoštovanje ne sme biti isuviše stroga, jer se na taj način u potpunosti gubi svaki smisao zaključenog ugovora o osiguranju.¹⁶ Naime, kašnjenje od par dana, i to na sopstvenu štetu, ne sme biti osnov za gubitak prava.¹⁷

Tako je Principima predviđeno da taj rok ne sme iznositi manje od pet dana i da mora biti razuman. Sankcija se ogleda u smanjenju dugovanog iznosa samo u meri u kojoj osiguravač dokaže da je pretrpeo štetu usled zakašnjenja prijavljivanja nastanka osiguranog slučaja (čl. 6: 101 Principa). Kao posebno značajnu prednost ove norme ističemo njen imperativni karakter, jer postoji veliki prostor za zloupotrebu autonomije volja tako što će se ugovoriti kraći rok, a osiguranik neće shvatiti problematiku takve odredbe. Time se još jednom potvrđuje da prihvatanjem ponude za zaključenje ugovora o osiguranju ugovarači osiguranja ne uspevaju da do kraja sagledaju sve odredbe koje su prihvatili. Zapravo, u potpunosti ispuštaju iz vida da ponuđeni kraći rok za ispunjavanje ove ugovorne obaveze povlači sa sobom velike posledice po njih.

4.2. Obaveza osiguravača po nastupanju osiguranog slučaja

Vrlo značajno je i regulisanje obaveze osiguravača da ispuni svoju obavezu isplate osigurane svote. U Principima je predviđen rok od mesec dana da osiguravač odgovori na postavljeni zahtev. Ako ne odgovori, pretpostavka je da je zahtev prihvatilo. Na ovaj način je zaštićen i potrošač, jer postoji pretpostavka da im je usvojen zahtev, ali i osiguravač koji ima odgovarajući rok da ispuni svoju obavezu, ali koji se može produžiti ako je potrebno. Takođe, ustanovljeno je i pravo lica koje je zaključilo ugovor o osiguranju da zahteva naknadu štete nastale usled kašnjenja u ispunjavanju obaveza, kada je osiguravač postupao u lošoj veri, kao i na isplatu zatezne kamate zbog neizvršenja novčane obaveze (čl. 6:105 Principa). Time se izričito staje na put tumačenju u skladu sa kojim se tako pretrpljena

(Versicherungsvertragsgesetz, 1959 sa kasnijim izmenama), kao i § 61 švajcarskog Zakona o ugovoru o osiguranju (Versicherungsvertragsgesetz, AS 24 719).

¹⁶ O daljim obavezama osiguranika prema osiguravaču nakon prijavljivanja osiguranog slučaja, vid. Slavnić, 2017, pp. 7 – 20.

¹⁷ Srećom, takva se klauzula sad nalazi na tzv. sivoj listi nepravičnih klauzula, u skladu sa Direktivom o nepravičnim klauzulama u ugovorima zaključenim sa potrošačima br. 93/13.

šteta poistovećuje sa zateznom kamatom, koju osiguravač mora svakako da plati (Petrović Tomić, 2015, p. 268). Ipak, Principi stoje na stanovištu da je osiguravač u obavezi da pruži dodatnu finansijsku zaštitu drugoj ugovornoj strani, jer je svestan da kašnjenje izaziva i određene gubitke po njegovu imovinu usled nemarnog postupanja osiguravača, koje mora biti sankcionisano.

5. Zaključak

Iz nastojanja da se omogući ostvarivanje slobode pružanja usluga na području Evropske unije ustanovljavanjem jedinstvenih uslova osiguranja i polisa za celu Evropsku uniju (Basedow, 2003, p. 59), nastali su visoki standardi u zaštiti prava slabije ugovorne strane u ugovoru o osiguranju. Povećanje sigurnosti u poslovanju i snižavanje troškova poslovanja dovelo je na posredan način do uspostavljanja široko postavljenog kruga lica koja uživaju poseban vid dodatne pravne zaštite. Izašlo se u susret potrebama tržišta u smislu pružanja zaštite malim i srednjim preduzećima, pod uslovom da ne potpadaju pod pojam osiguranja velikih rizika.¹⁸ Principi evropskog ugovornog osiguranja su uspeali da široko postave krug legitimisanih lica koja uživaju pravo na dodatni vid zaštite u odnosu na lica koja bi bila obuhvaćena definicijama potrošača u osiguranju u skladu sa komunitarnim pravom.

I uz sve prednosti koje su Principi uveli na području zaštite prava potrošača, a od kojih su neke predstavljene u ovom radu, i dalje se mogu čuti glasovi protiv njihove buduće primene (Hinchliffe, 2008, p. 171). Pre svega su kritike upućene na odsustvo dovoljne preciznosti u pojedinim odredbama, što može uzrokovati brojne pravne nesigurnosti. Kao najveće nedostatke Principa, a uočene tokom analize u radu predstavljenih odredaba Principa, u ovom trenutku ističemo neiskorišćavanje postojećeg prostora da se ustanovi obaveza osiguravača da ustanovi konkretne potrebe i motive ugovarača osiguranja za zaključivanje ugovora o osiguranju, kao i neprecizno određenu sankciju za povredu obaveze osiguravača da informiše drugu ugovornu stranu. Pored toga, može se prigovoriti da su nedovoljno jasno utvrđene sankcije u članovima 1:203, 1:204, 1:206, 2:201 Principa.

Neosporno je da u Principima postoji prostor za unapređenje postojećih rešenja, na primer, uvođenjem dodatnih opštih načela koja bi doprinela daljem razvoju Principa i njihovoj potencijalnoj primeni na nove vrste proizvoda osiguranja. Nastojanjem da se uspostavi kompromis između pravnih rešenja različitih pravnih sistema došlo se do rešenja koja mogu biti ocenjena i kao pozitivna i kao negativna, kada se posmatraju pojedinačno. Iz prethodnih redova može se zaključiti da su u oblasti obaveze informisanja ugovarača osiguranja, obaveze prijave okolnosti za procenu osiguranog rizika, obaveza u slučaju povećanja osiguranog rizika, kao i predviđenih obaveza u slučaju ostvarenja osiguranog slučaja Principi dostigli viši stepen zaštite kada se uporedi sa nekim od uporednopravnih i nacionalnih zakonskih rešenja, što je i bila jedna od misija njihovih autora.

Uz sve predstavljene prednosti rešenja Principa, bazični zaključak proistekao iz ovog skromnog istraživanja obimne materije jeste da posmatranje Principa kao celine može

¹⁸ Upor. kategorije zaštićenih lica u skladu sa Direktivom Solventnost II (EC, Solvency II 2009/138): čl. 13 (27), čl. 27, čl. 39 (6) Principa.

poslužiti kao model za usavršavanje nacionalnih pravnih rešenja, čak i pod uslovom da nikad ne zažive kao pravni akt.¹⁹ Originalna normativna rešenja koja su ponudila najveća imena akademske zajednice u oblasti prava osiguranja svakako će imati harmonizacionu ulogu na nivou nacionalnih zakonodavstava, a u nekim zemljama su je već ostvarile, na primer u Švajcarskoj i Velikoj Britaniji. Svakako ostaje i nada da će jednom prerasti u obavezujući pravni akt. Na ovaj način bi se unela i izvesna dinamika u međunarodno i domaće ugovorno pravo osiguranja, koju ne garantuju tradicionalni legislativni procesi. Dobijena rešenja mogu poslužiti kao baza za dalji razvoj i propisivanje najprimenljivijih rešenja, koja će biti usmerena ka istim ciljevima – pružanje zaštite ugovornoj strani koja se nalazi naspram osiguravača, ali i održavanje na snazi ugovora o osiguranju, čime se doprinosi većem stepenu uvek neophodne pravne sigurnosti.

Literatura

- Basedow, J. 2000. Die Gesetzgebung zum Versicherungsvertrag zwischen europäischer Integration und Verbraucherpolitik. In: Facilides F. & Schnyder A. (Hrsg.), *Versicherungsrecht in Europa – Kernperspektiven am Ende des 20. Jahrhunderts*. Basel: Helbing & Lichtenbahn, pp. 13–58.
- Basedow, J. 2003. Insurance Contract as Part of an Optional European Contract Act. *ERA Forum*, 4, pp. 56–65.
- Basedow, J. 2006. Die Laufzeit von Versicherungsverträgen als rechtsökonomisches Problem. In: Siegel, T. et al. (Hrsg.), *Unternehmung, Versicherungen und Rechnungswesen, Festschrift zur Vollendung des 65. Lebensjahres von Dieter Rückle*. Berlin: Duncker & Humboldt, pp. 143 - 160.
- Borselli, A. 2011. Unfair Terms in Insurance Contracts. *European Insurance Law Review*, 2, pp. 36–42.
- Brand, O. 2009. Grenzen der Vorvertraglichen Anzeigepflichten des Versicherungsnehmers. *Versicherungsrecht*, 16, pp. 715–721.
- Brand, O. 2012. Verbraucherschutz im Versicherungsrecht. In: Lorenz, E. (Hrsg.), *Karlsruher Forum 2011: Verbraucherschutz – Entwicklungen und Grenzen*. Karlsruhe: Verlag Versicherungswissenschaft, pp. 55–93.
- Cousy, H. 2008. The Principles of European Insurance Contract Law: The Duty of Disclosure and the Aggravation of Risk. *Academy of European Law*, 9, pp. 119–132.
- Čorkalo, M. 2016. Potrošač u pravu osiguranja. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu*, 1, pp. 260–279.
- Ćeranić, J. 2018. Diferencirana integracija – instrument za prevazilaženje različitosti između država članica EU – sa posebnim osvrtom na njene implikacije na univerzalno i osobeno u pravu EU. U: Miljković, S. (ur.), *Univerzalno i osobeno pravo*. Kosovska Mitrovica: Pravni fakultet Univerziteta u Prištini sa privremenim sedištem u Kosovskoj Mitrovici, pp. 63–78.

¹⁹ Takav uticaj mekog prava nije neuobičajen. Primera radi, Principi UNIDROIT su imali veliki uticaj na izradu građanskih zakonika Češke, Estonije, Holandije, pa čak i Kvebeka, ali i na usavršavanje rešenja ugovornog prava čitavog niza država.

- Dorđević, S. 2011. Principi Evropskog ugovornog prava osiguranja – Budući opcionalni instrument prava EU?. *Revija za pravo osiguranja*, 2, pp. 19–28.
- Ebers, M. 2004. Information and Advising requirements in the Financial Services Sector: Principles and Peculiarities in EC Law. *Electronic Journal of Comparative Law*, 2, pp. 1–16.
- Fontaine, M. 2011. An Academic View. In: Heiss, H. & Lakhan, M. (eds.), *Principles of European Insurance Contract Law: A Model Optional Instrument*. Munich: European Law Publisher, pp. 29–34.
- Glintić, M. 2015. Uspostavljanje 29. pravnog režima za ugovorno pravo osiguranja kao uslov funkcionisanja unutrašnjeg evropskog tržišta. *Pravni život*, 12, pp. 229–244.
- Heiss, H. & Downes, N. 2005. Non- Optional Elements in an Optional European Contract Law: Reflections from a Private International Law Perspective. *European Review of Private Law*, 13, pp. 693–712.
- Heiss, H. 2006. Molibilität und Versicherung. *Versicherungsrecht*, pp. 448–455.
- Heiss, H. 2012. Insurance Contract Between Business Law and Consumer Protection. In: Brown, K. & Snyder, D. (eds.), *General Reports of the XVIIIth Congress of the International Academy of Comparative Law*. Heidelberg: Springer, pp. 335–353.
- Heiss, H. 2016. Principles of European Insurance Contract Law: Introduction. In: Basedow, J. et al. (ed.) *Principles of European Insurance Contract Law*. Köln: Otto Schmidt, pp. 7–14.
- Hinchliffé, P. 2008. Review of Principles of European Insurance Law. *ERA Forum*, 9, pp. 167–175.
- Ivančević, K. 2008. Zaštita potrošača kroz zakonske odredbe koje se odnose na ugovor o osiguranju. U: Slavnić, J., Šulejić, P. & Pak, J. (ur.), *Evropski put prava osiguranja Srbije, posebno ugovora o osiguranju*. Palić: Udruženje za pravo osiguranja Srbije i Crne Gore, pp. 369–391.
- Ivančević, K. 2016. Zaštita korisnika finansijske usluge osiguranja pri zaključenju ugovora na daljinu u Srbiji. *Evropska revija za pravo osiguranja*, 1, pp. 10–19.
- Langer, D. & Rosenow, J. 2006. Konsumentenschutz bei der Vermittlung von Versicherungsverträgen in der Schweiz und in Europe. In: Thévenoz, L. & Reich, N. (eds.), *Liber Amicorum Bernd Stauder: droit de la consommation*. Geneve: Schulthess, pp. 195–225.
- Luik, O. 2011. Do the Principles of European Insurance Contract Law Go Too Far in Protecting the Polycholder. *Juridica International*, pp. 73–83.
- Luik, O., Ratnik, R. & Braun, M. 2015. Aggravation of Risk and Precautionary Measures in Non - Life Insurance: A Tricky Scope for the Insurer. *Baltic Journal of Law & Politics*, 8(2), pp. 2 - 45.
- Möller, H. 1988. Rechtsvereinheitlichung oder Rechtsvielfalt? Überlegungen vor dem Modell des Versicherungsvertragsrechts. *Europarecht, IPR, Rechtsvergleichung*. Wien, pp. 155 –170.
- Petrović Tomić, N. 2014. Nepravične klauzule i Principi evropskog ugovornog prava osiguranja. *Evropska revija za pravo osiguranja*, 2, pp. 44–51.
- Petrović Tomić, N. 2015. Zaštita potrošača usluga osiguranja, *Analiza i predlog unapređenja*

- regulatornog okvira*. Beograd: Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Radović, Z. 2018. Principi evropskog ugovornog prava osiguranja. *Tokovi osiguranja*, 1, pp. 143–145.
- Rühl, G. 2005. Die vorvertragliche Anzeigpflicht: Empfehlungen für ein europäisches Versicherungsvertragsrecht. *Die Zeitschrift für die gesamte Versicherungswissenschaft*, 3, pp. 479–515.
- Rühl, G. 2006. Common Law, Civil Law and The Single European Market for Insurance. *International & Comparative Law Quarterly*, 4, pp. 879–910.
- Rokas, I. 2013. Principles of European Insurance Contract Law as a settled and balanced system of policyholder protection. *European Law Review*, 1, pp. 37–41.
- Slavnić, J. 2017. Obaveza osiguranika da saraduje sa osiguravačem u utvrđivanju nastanka osiguranog slučaja u savremenim evropskim pravima. *Tokovi osiguranja*, 2, pp. 7–38.
- Tereszkiewicz, P. 2013. The Europeanisation of Insurance Contract Law: The Insurer's Duty to Advice and its Regulation in German and European Law. In: Devenney J. & Kenny M. (eds.), *The Transformation of European Private Law, Harmonisation, Consolidation, Codification or Chaos?*. Cambridge: Cambridge University Press, pp. 235–255.
- Unan, S. 2014. Insurer's Information Duties under the PEICL. In: Unan, S. & Noussia K. (eds.), *Consumer Protection: Some further Thoughts*. Athens, pp. 25–34.
- Wandt, M. 2010. *Versicherungsrecht*. Carl Heymanns Verlag: Frankfurt am Main.
- Wansink, H. & Frenk, N. 2012. Some Reflections on Consumer Protection and the Requirement of Anticipating Behaviour of a Prudent Insurer. *Erasmus Law Review*, 2, pp. 97–104.

Internet izvori

- Heiss, H. 2010. *The Principles of European Insurance Contract Law: An Optional Instrument*. European Parliament: Brussels. Dostupno na: http://my.liuc.it/MatSup/2013/L82730/peicl%20note%20from%20parliament_21_10.pdf (27.5.2020).

Pravni izvori

- Code des assurances - dernière modification: 1 septembre 2020.
- Codice Civile, D.L. 16 luglio 2020, n. 76 e dal D.L. 8 aprile 2020, n. 23.
- Consumer Insurance (Disclosure and Representation) Act 2012, UK Public General Acts, 2012.
- Versicherungsgesetz Deutschland – VVG, 2007, *BGBI. I S. 2631*, *BGBI. I S. 1028*.
- Versicherungsvertragsgesetz Österreich, *BGBI. Nr. 2/1959*, *BGBI. I Nr. 51/2018*.
- Versicherungsvertragsgesetz Schweiz, AS 24 719.
- EEC, 1968 Brussels Convention on jurisdiction and the enforcement of judgments in civil and commercial matters, *OJ L 299*, 31.12.1972, pp. 32–42.
- EEC, Council Directive of 93/13 of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contract, *OJ L 95/29*, 21.04. 1993, pp. 29–34.
- EEC, Council Directive 90/619 of 8 November 1990 on the coordination of laws, regulations

- and administrative provisions relating to direct life assurance, laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 79/267/EEC, *OJ L 330*, 29.11.1990, pp. 50–61.
- EEC, Council Directive 92/49 of 18 June 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and amending Directives 73/239/EEC and 88/357/EEC, *OJ L 228*, 11.8.1992, pp. 1–23.
- EEC, Council Directive 92/96 of 10 November 1992 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct life assurance and amending Directives 79/267/EEC and 90/619/EEC, *OJ L 360*, 9.12.1992, pp. 1–2.
- EEC, Council Regulation No 2137/85 of 25 July 1985 on European Economic Interest Grouping (EEIG), *OJ L 199*, pp. 1–9.
- EC, Council Regulation No 6/2002 of 12 December 2001 on Community designs, *OJ L 3/1*, pp. 1–24.
- EC, Directive 2005/29 of the European Parliament and of the Council of 11 May 2005 concerning unfair business-to-consumer commercial practices in the internal market and amending Council Directive 84/450/EEC, Directives 97/7/EC, 98/27/EC and 2002/65/EC of the European Parliament and of the Council and Regulation (EC) No 2006/2004 of the European Parliament and of the Council, *OJ L 149*, p. 22–39.
- EC, Directive 2009/138 of the European Parliament and of the Council of 25 November 2009 on the taking – up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance (Solvency II), *OJ L 335*, 17.12.2009, pp. 1–155.
- EC, Directive 2002/92 of the European Parliament and of the Council of 9 December on insurance mediation, *OJ L 9*, pp. 3–10.
- EC, Regulation no 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I), *OJ L 177*, 4. 7. 2008, pp. 6–16.
- Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2011 on consumer rights, amending Council Directive 93/13/EEC and Directive 1999/44/EC of the European Parliament and of the Council and repealing Council Directive 85/577/EEC and Directive 97/7/EC of the European Parliament and of the Council Text with EEA relevance, *OJ L 304*, pp. 260–284.
- EEC, First Council Directive 73/239 of 24 July 1973 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking-up and pursuit of the business of direct insurance other than life assurance, *OJ L 228*, 16.8.1973, pp. 3–19.
- EEC, First Council Directive 79/267 of 5 March 1979 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to the taking up and pursuit of the business of direct life assurance, *OJ L 63*, 13.3.1979, pp. 1–18.
- EC, Regulation of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (No 593/2008), *OJ L 177*, 4.7.2008, pp. 6–16.
- EEC, Second Council Directive 88/357 of 22 June 1988 on the coordination of laws, regulations and administrative provisions relating to direct insurance other than life assurance and laying down provisions to facilitate the effective exercise of freedom to provide services and amending Directive 73/239/EEC, *OJ L 172*, 4.7.1988, pp. 1–2.

Sudska praksa

ICJ, *Commission of the European Communities v. Federal Republic of Germany* (Case 205/84),
4.12.1986, OJ of the European Communities, No C 8/3.

Mirjana B. Glintić, PhD

Research Fellow, Institute of Comparative Law, Belgrade, Serbia

e-mail: m.glintic@iup.rs

PROTECTION OF THE RIGHTS OF THE WEAKER CONTRACTING PARTY IN ACCORDANCE WITH THE PRINCIPLES OF EUROPEAN INSURANCE CONTRACT LAW

Summary

An analysis of not only domestic but also comparative legislation indicates the continued presence of the former trend in regulation of insurance contract law, which reflects the legislator's tendencies to protect the insurer from the policyholder's fraudulent conduct. However, certain legal systems have begun to amend their regulations in order to keep up with contemporary tendencies, reflected in providing the necessary protection to the weaker party, i.e. consumer. Therefore, the author analyses the mechanisms of protection of this contracting party presented in the Principles of European Contract Law on Insurance, because it is a source of soft law, whose authors sought to sublimate as many well balanced provisions as possible in order to achieve a higher level of protection for the weaker contracting party.

The Paper analyses only some of the provisions of the Principles that strive to ensure the expansion in the scope of the policyholders' rights, while reducing their duties, on one hand, and excluding too severe sanctions in case of their misconduct, on the other hand. Even though it is high unlikely that any steps will be taken towards PEICL enactment by EU regulations, at least in the near future, there remains possibility for their impact at the legislative and scientific level. This is also testified by this paper, which can contribute to the review of current domestic legal solutions.

Keywords: Principles of European insurance contract law, optional instrument, weaker contracting party, duty to inform, duty of disclosure, risk aggregation.

Primljeno: 8. 6. 2020.
Prihvaćeno: 23. 10. 2020.